

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

А. М. Бабенко, В. Я. Конопельський, І. М. Чекмарьова

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ
У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ
ПРИЧОРНОМОР'Я МАТЕРИКОВОЇ
УКРАЇНИ**

Монографія

Харків
«Право»
2019

УДК 343.9/85:343.92(477.7)

Б12

*Рекомендовано до друку вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол №1 від 3 жовтня 2018 року)*

Рецензенти:

О. Г. Колб – доктор юридичних наук, професор;

С. С. Назимко – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Бабенко А. М.

Б12 Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України : монографія / А. М. Бабенко, В. Я. Конопельський, І. М. Чекмарьова. – Харків : Право, 2019. – 264 с.

ISBN 978-966-937-623-7

Монографія висвітлює комплекс теоретичних, методологічних та практичних проблем кримінологічної характеристики та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України. У роботі представлено результати аналізу становлення та розвитку регіонального напрямку досліджень у кримінології. Запропоновано методику дослідження регіональних особливостей злочинності у прикордонних регіонах та факторів, що на неї впливають на регіональному рівні. Представлені результати кримінологічного аналізу злочинності та її детермінації у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України. Визначено специфіку кримінологічної характеристики осіб, які вчинили злочини в цих регіонах. Розглянуто актуальні проблеми побудови ефективної регіональної системи запобігання злочинності з урахуванням особливостей криміногенної обстановки у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України.

Монографія підготовлена таким чином, щоб її результати могли використовувати заклади вищої освіти, які застосовують у навчальному процесі інноваційні та дистанційні навчальні технології. Видання адресовано науковцям, працівникам правоохоронних і судових органів, викладачам, аспірантам і студентам юридичних факультетів закладів вищої освіти та широкому колу осіб, які цікавляться проблемами запобігання злочинності у регіонах.

УДК 343.9/85:343.92 (477.7)

© Бабенко А. М., Конопельський В. Я.,
Чекмарьова І. М., 2019

ISBN 978-966-937-623-7

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АР Крим –	Автономна Республіка Крим
БпАК –	безпілотні авіаційні комплекси
В(М)ЕЗ –	виключна (морська) економічна зона
ВПС –	відділ прикордонної служби
ВРУ –	Верховна Рада України
ДПСУ –	Державна прикордонна служба України
Держприкордонслужба –	Державна прикордонна служба
ДК –	державний кордон
ДМС –	Державна митна служба
ДПС –	Державна прикордонна служба
ЗМІ –	Засоби масової інформації
ККУ –	Кримінальний кодекс України
КМУ –	Кабінет Міністрів України
КпАП –	Кодекс України про адміністративні правопорушення
КПК –	Кримінально-процесуальний кодекс
КПП –	контрольно-пропускний пункт
КПР –	контрольований прикордонний район
МВС –	Міністерство внутрішніх справ
МО –	морська охорона
МОУ –	митні органи України
МСУ –	митна служба України
МКорУ –	митний кордон України
ОРД –	оперативно-розшукова діяльність
ООС –	операція Об'єднаних сил
ПК –	прикордонний контроль
СБУ –	Служба безпеки України
ТПНП –	територіальні підрозділи Національної поліції
ЯЖН –	Якість життя населення

ВСТУП

Сучасний стан злочинності в Україні є однією з найбільш актуальних суспільних проблем. Злочинність становить собою загрозу для безпеки всіх сфер життєдіяльності суспільства, завдає шкоду правопорядку, негативно впливає на соціальний, культурний та економічний розвиток, істотно підсилює рівень соціальної напруги в країні і її регіонах. Окремі види злочинності роблять виклик національній безпеці країни, суттєво знижують якість життя населення. Особливо гостро ця ситуація простежується на рівні окремих регіонів країни, особливо тих, що мають кордони з іншими державами. Так, останнім часом спостерігається не лише зростання злочинності, а й поява нових її форм і видів; збільшується рівень суспільної небезпечності традиційних видів злочинності; розширюється застосування зброї; набуває поширення використання під час учинення злочинів високих технологій, найсучасніших досягнень науки і техніки; простежуються тенденції до виникнення такого явища, як регіональна спеціалізація злочинності; експортування певних видів злочинності з одних регіонів до інших; все більшого поширення набувають явища транскордонного співробітництва між злочинцями, їх міжрегіональна міграція і т. д.

На сьогодні в українському суспільстві проходять докорінні реформи, спрямовані на євроінтеграцію та децентралізацію. Запроваджуються нові стандарти діяльності правоохоронних органів. У цих умовах центр тяжіння у протидії злочинності переноситься на регіональний рівень. На цьому тлі у ХХІ столітті Україна зіштовхнулася з новими геополітичними і кримінологічними викликами, пов'язаними із: порушенням територіальної цілісності країни; посяганням на недоторканість її державних кордонів; зростанням загального рівня злочинності, поширенням тероризму, вбивств, контрабанди, незаконного обігу зброї, наркотиків, торгівлі людьми тощо. Спостерігаються істотні зміни кількісних та якісних показників стану регіональної злочинності, зокрема й у прикордонних областях України. Діяльність сучасних злочинців вже не обмежується розмірами одного якогось регіону, або території ра-

йону, міста, області і навіть країни. Сучасна регіональна злочинність у прикордонні стала більш мобільною, гнучкою, тоді, як самі злочинці виявляють більшу досвідченість і активність у запровадженні нових форм, видів і способів ведення злочинної діяльності. Завдяки розширенню інформаційного простору простежується суцільна професіоналізація злочинного світу. На цьому тлі геополітичні виклики, недосконалість регіональної і національної системи та стратегії запобігання злочинам перетворюють прикордонні регіони Півдня України на зону, сприятливу для протиправної діяльності представників злочинного світу.

Особливості географічного розташування Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, їх наближеність до кордонів і адміністративної межі з тимчасово окупованою територією АР Крим, розгалуженість транспортно-го сполучення міжрегіонального і транскордонного значення, взаємозалежний, розвинений порядок економічних відносин, специфіка природного рекреаційного комплексу, розвиненість економіки та інфраструктури привертають увагу як місцевого, так й іногороднього злочинного елемента. Водночас фактор прикордоння полегшує ведення протиправної діяльності, підсилює привабливість злочинної діяльності з точки зору планування та вчинення злочинів, зникнення з місця події, уникнення від кримінальної відповідальності. Наведене ставить території прикордонних регіонів Південної материкової України до розряду надзвичайно привабливої території і, як наслідок, у макрорегіон посиленої кримінологічної загрози.

Так, за офіційними статистичними даними МВС та Генеральної прокуратури України, на прикордонних територіях Причорноморської групи регіонів спостерігається значне погіршення кількісно-якісних показників злочинності. Наприклад, якщо в період з 2012 по 2017 рр. у середньому по Україні відбулося зростання злочинності на +4% (з 504 027 до 523 911 злочини), то в Одеській області на +33% (з 24 474 до 32 576), у Миколаївській – на +63% (з 10 310 до 16 798) й у Херсонській на +46% (з 11 452 до 16 760). Негативною динамікою характеризувалася й інтенсивність злочинності на 100 тис. населення. Лише в 2017 році порівняно до 2012 року це зростання відбулося більше ніж на третину: у Миколаївській області з 879 до 1 460 (+66%); в Одеській області з 1 027 до 1 365 (+33%); у Херсонській області з 1 063 до 1 587 (+49%), що значно перевищує середні українські показники, де зростання інтенсивності злочинності відбулося з 1 110 до 1 230 (+11%).

Звертає на себе увагу зростання ступеню тяжкості злочинності у прикордонних регіонах Півдня України. Наприклад, лише у 2017 році в Одеській області вчинено 54% (17 697) тяжких та особливо тяжких злочинів, у Миколаївській – 41% (6 859), у Херсонській – 41% (6 922), тоді, як по Україні ці

показники дорівнюють – 40% (214 660) злочинів. За таких умов українські регіони, зокрема прикордонні, опинилися у складних соціально-кримінологічних реаліях, які, у свою чергу, потребують нових підходів до аналізу та протидії злочинності. У зв'язку з цим феномен злочинності потребує осмислення як регіональна і транскордонна проблема. Особливої значущості набуває пошук нових шляхів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України.

Науковим підґрунтям для підготовки зазначеної роботи та обґрунтування її результатів стали наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: С. В. Албула, О. М. Бандурки, В. С. Батиргареевої, Ю. В. Бауліна, В. М. Бесчастного, А. Б. Благої, І. Г. Богатирьова, В. І. Борисова, Р. С. Веприцького, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, В. К. Гришука, В. Л. Грохольського, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джужи, А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, В. І. Жунунтія, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, М. В. Карчевського, І. П. Катеринчука, С. В. Ківалова, О. Є. Користіна, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, О. М. Костенка, С. О. Кузніченко, О. Г. Кулика, О. М. Литвинова, В. В. Лунєєва, І. Й. Магновського, В. О. Меркулової, А. А. Музики, В. О. Навроцького, Є. С. Назимка, Н. А. Орловської, М. І. Панова, К. Т. Ростова, Є. Л. Стрельцова, В. Є. Тарасенка, Р. В. Тарасенка, В. Я. Тація, В. О. Тулякова, Д. В. Федоренка, В. П. Філонова, П. Л. Фріса, В. В. Шаблістого, В. І. Шакуна, О. С. Шеремета, В. М. Шиханова, Н. С. Юзікової, Е. Г. Юзіханової, Х. П. Ярмакі, О. Н. Ярмиша та інших дослідників.

Дослідження зазначених учених істотно розширили кордони знань про регіональні особливості злочинності. Водночас теоретичні і практичні положення феномена злочинності, її детермінації та запобігання у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України вивчалися фрагментарно, адже цьому напряму присвячені лише епізодичні дослідження. Актуальність і об'єктивна необхідність дослідження окреслених проблем визначили вибір теми монографії, її структуру, мету та завдання.

Сподіваємось, що ця праця не залишиться без уваги наукової спільноти, діючих та майбутніх практичних працівників, виявиться корисною для читачів, сприятиме покращенню практики запобігання злочинності в країні та у її регіонах. І нехай її результати стануть посильним внеском у настання миру, злагоди та процвітання у нашій державі шляхом зміцнення в ній законності і правопорядку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТТЯ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У ПРИКОРДОРНИХ РЕГІОНАХ ПРИЧОРНОМОР'Я МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

1.1. Історіографія становлення та розвитку досліджень регіональних особливостей злочинності в кримінології

Історичний огляд наукових джерел про виникнення та розвиток досліджень регіональної злочинності в кримінології дозволяє виділити декілька основних етапів їх формування. Перший – це період зародження та становлення. Він охоплює XVIII–XIX століття. Другий характеризувався підвищеним інтересом до географії злочинності й інтенсивним розвитком цього напрямку. Цей період охоплював початок 20-х – кінець 80-х років XX століття. З початку 90-х років минулого сторіччя й до сьогодні набуває розвитку третій – сучасний період розвитку регіонального напрямку в кримінології. Стисло розглянемо характеристику кожного з указаних періодів.

Заради справедливості зазначимо, що встановити точні часові межі ранніх досліджень регіональних (територіальних) особливостей злочинності, рівно як і виявити всіх учених, які так або інакше приділяли увагу цій проблематиці, доволі важко. Це й не випадково, оскільки в сучасній науковій літературі містяться лише фрагментарні дані з цих питань. Перші згадування про території, що є «осередками злочинності», зустрічаються вже в середньовічних хроніках. Наприклад, там вказується, що окремі місцевості Німеччини насичені жінками-крадійками; деякі території Центральної Африки відомі як осередки грабеджів

і розбоїв; окремі провінції Італії (Лігурія, Каппанорі, П'ємонт) відомі як батьківщина шахраїв або вбивць [217, с. 27–29]. У 1557 році Павло IV наказав знищити всіх мешканців і зруйнувати домівки селища Монтефортіно, оскільки його жителі з покоління в покоління зарекомендували себе як невинуваті злодії – розбійники та вбивці, що тероризували жителів прилеглих територій [217, с. 29].

Починаючи вже з XVIII–XIX століття елементи порівняльного (регіонального) кримінологічного аналізу злочинності широко застосовувалися представниками класичної та позитивістської шкіл кримінології. Так, Дж. Говард дослідив понад 300 місць ув'язнення Європи і запропонував проекти змін до законів у Англії. У свою чергу, Р. Гарофало виявив особливості територіального поширення вбивств на території Італії. Згодом Г. Тард увів в обіг термін «порівняльна злочинність» і провів порівняльне дослідження злочинності за статистичними даними кількох регіонів Франції. Пізніше А. Геррі та А. Кетле провели комплексні дослідження географії злочинності на території Франції, а виявлені особливості злочинності представили у вигляді спеціальних картограм. Ч. Ломброзо виявляв та пояснював територіальні відмінності злочинності за статистичними даними свого часу окремих регіонів Італії [30, с. 151–159]. За результатами вивчення злочинності протягом тривалого періоду у Франції, Бельгії, Англії, Ірландії, Пруссії, Німеччині, Австрії, Росії та Іспанії Е. Феррі помітив низку територіальних закономірностей злочинності: циклічність в її динаміці, зв'язок з економічними, соціальними процесами та з національними особливостями населення території, встановив зв'язок політичних і законодавчих змін із динамікою злочинності [25, с. 18–28]. Е. Дюркгейм отримав дані щодо територіальної поширеності самогубств. На прикладі статистичних даних багатьох країн світу (Австрії, Англії, Америки, Голландії, Данії, Німеччини, Росії, Іспанії, Італії, Франції, Шотландії та ін.) за період з 1866 по 1891 роки вченим представлені результати територіальної поширеності й регіональних особливостей поширення самогубств [18, с. 9–10; 25, с. 18–28].

Як зазначалося вище, другий період характеризувався підвищеним інтересом до географії злочинності та інтенсивним розвитком цього напрямку у Сполучених Штатах Америки та в окремих європейських країнах. Цей період охоплював початок 20-х – кінець 80-х років XX століття. В кримінологічній літературі тих часів широко відомі

роботи чикагських соціологів Р. Парка, Е. Берджеса, К. Шоу та ін. Вчені у своїх дослідженнях життя індивідів ставлять у залежність від екологічної структури середовища їх існування. Саме з особливостями місця проживання у взаємодії з особистісними характеристиками осіб вони пов'язували вчинення злочинів. Цей напрям досліджень виник у рамках «екологічної школи» урбаністики в Чикагському університеті наприкінці 20 років ХХ століття [25, с.30–54]. Згаданий напрям був продовжений у дослідженнях американських кримінологів Б. Ландера, Е. Маккобі, Ф. Трешера, У. Уайта, Л. Яблонського та Д. Шорта, які з середини 50-х років ХХ століття систематично досліджували географію злочинності за статистичними даними про злочинні угруповання, зростання яких відбувалося в міських кварталах американських мегаполісів [293, с. 19–140]. Уже починаючи з 1970-х років і до сьогодні в США, Великій Британії, Німеччині, Нідерландах, Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції та в інших країнах світу систематично проводяться дослідження впливу урбанізації на злочинність, а також рівня віктимізації населення в різних регіонах світу [360; 354; 59, с. 162–175].

У кримінологічній літературі стали широко відомі роботи представників екологічного напрямку урбаністики К. Оппа («Екологічний аналіз делінквентності малолітніх і неповнолітніх у Кельні» (1968 р.)) [363; 364] та Х. Герольда і Х. Швіндта, які отримали популярність створенням атласів розповсюдження злочинності [172, с. 149]. Автори в ході своїх досліджень вирішували цілу низку теоретичних та практичних проблем інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності місцевих органів. Разом із тим поза їх увагою залишилася «регіональна злочинність» як самостійний феномен кримінологічного дослідження, так само, як обійшли увагою вчені і проблему запобігання злочинності з урахуванням кримінологічного типу регіону та виду кримінологічної обстановки.

На початку 1970-х років набула розвитку теорія «запобігання злочинності на основі охоронного простору». До найбільш відомих представників кримінології [25, с. 34] належать К. Р. Джеффері («Запобігання злочинності шляхом екологічного проектування» (Нью-Йорк, 1971 р.)), О. Ньюман («Захищений простір. Запобігання злочинності на основі екологічного дизайну» (Лондон, 1972 р.)), та П. Уїлсон («Запобігання злочинності за допомогою архітектури та дизайну» (Кан-

берра, 1989)) [359, с. 3–10] та ін. У вказаних роботах вчені дійшли висновку, що за допомогою ефективного планування забудови міст, проектування будівництва споруд, розміщення інфраструктури кварталів створювався специфічний «захищений» простір, який не тільки мінімізував, а й унеможлиблював вчинення злочинів. На жаль, науковці не вирішили питання щодо специфіки функціонування криміногенного середовища на територіях із властивостями приналежності до регіонів прикордонного, курортного та іншого типу.

Пізніше регіональні особливості злочинності отримали розвиток у рамках топографічного та віктимологічного напрямів вивчення злочинності. Учені зосереджувалися на аналізі віктимності й криміногенності конкретних об'єктів та їх розташування – будівель, магазинів, готелів, вулиць, скверів і т. ін. [354, с. 203]. Згодом, у США, Великій Британії, Німеччині, Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції та інших країнах світу стали систематично проводити дослідження територіальної поширеності злочинності та рівня віктимізації населення [354, с. 204–232; 59, с. 165–171]. Знову ж таки, географічна специфіка розташування території залишалася поза увагою дослідників.

Вивченню регіональних особливостей злочинності та її територіальних відмінностей значну увагу приділяли і на території колишнього СРСР. Наприклад, свого часу такі дослідження проводилися в Грузії під керівництвом А. А. Габіані; у Литві – С. Ю. Стачекаса та С. С. Куклянскиса; в Естонії – Е. Е. Раска; у Росії – під керівництвом В. М. Кудрявцева, а пізніше О. Б. Сахарова та К. К. Горяїнова [225, с. 6]. У кінці 80-х років проблематиці дослідження територіальних особливостей злочинності значну увагу приділяла група вчених під керівництвом А. І. Долгової [225, с. 1–140]. Отримані вченими результати дозволяли виявляти залежності між рівнями злочинності, віктимізацією населення та регіональними характеристиками територій. На цій основі проводилося ефективне науково обґрунтоване планування та програмування заходів протидії злочинності.

З початку 90-х років минулого століття й до сьогодні набуває розвитку третій – сучасний період розвитку регіонального напрямку в кримінології. Серед найбільш відомих сучасних зарубіжних та вітчизняних кримінологів можна виділити роботи К. Т. Ростова, В. В. Лунєєва, А. В. Чернова, В. І. Шакуна та Е. Г. Юзіханової. Так, у докторській дисертації К. Т. Ростова «Методологія регіонального аналізу злочин-

ності в Росії» (1998 р.) [291] висвітлено методологічні основи регіонального кримінологічного аналізу злочинності та її причини. Ученим запропоновано методуку проведення комплексного соціально-кримінологічного дослідження злочинності на регіональному рівні. Також ним розроблено соціально-кримінологічну типологію регіонів. Надано характеристику основних типів соціально-кримінологічної обстановки в регіонах країни. Ним також розроблено комплекс заходів, що забезпечують ефективність профілактики злочинності в регіонах [290; 292; 291]. Разом із тим у згаданому та в інших дослідженнях залишилися поза увагою особливості дослідження злочинності у прикордонному регіоні, так само не приділяється увага розробленню заходів запобігання злочинності залежно від специфіки кримінологічного виду та типу регіону.

У дослідженні В. В. Лунєєва «Злочинність ХХ століття. Світові, регіональні і російські тенденції» зосереджується увага на кримінологічній характеристиці та тенденціях злочинності у різних країнах світу, ученим робиться спроба розроблення власного погляду на систему соціального контролю над злочинністю [218, с. 14–51]. У роботі значну увагу вчений приділяє порівняльному кримінологічному аналізу особливостей злочинності в різних регіонах власної країни та у світовому вимірі. Також приділяється увага аналізу тенденцій таких видів злочинності, як: політична, насильницька, корислива, організована і т. п. [218]. Специфіка функціонування злочинності у прикордонних регіонах залишається поза межами дослідження цього вченого, так само відсутні результати щодо запобігання злочинності в країнах, які взяли шлях на демократизацію суспільних відносин та приведення системи запобігання злочинності до європейських стандартів.

Наступним здобутком, пов'язаним з вивченням злочинності в регіонах, слід назвати дослідження проведене А. В. Черновим «Теоретичні і прикладні проблеми комплексного дослідження злочинності в Сибірському федеральному окрузі» (2007 р.) [342]. У роботі вченим представлені результати дослідження теоретико-методологічних і прикладних аспектів злочинності та її факторів на прикладі Сибірського федерального округу; надано порівняльний комплексний аналіз злочинності в Сибірському окрузі; проведений аналіз її стану та тенденцій, окреслені регіональні особливості її розвитку і детермінації. Не оминув увагою А. В. Чернов і віктимологічні особливості злочинності. Ним

окреслені основні напрями діяльності органів внутрішніх справ із запобігання злочинності з урахуванням специфіки злочинності згаданого регіону [341; 342]. Незважаючи на те, що вказаний округ має явні ознаки прикордонної території (а саме – Південні сухопутні та Північні морські міжнародні кордони), фактори географічного розташування та прикордонність територій регіону здобувачем не враховувалися під час розробки системи заходів запобігання злочинності в регіоні.

Певної уваги заслуговує дисертація Е. Г. Юзіханової «Тенденції та закономірності злочинності в суб'єктах Російської Федерації» (2007 р.) [357]. У своїй докторській дисертації Е. Г. Юзіхановою представлені результати виявлених закономірностей статистичного розподілу, концентрації та диференціації злочинності та її видів за статистичними даними всієї країни. Дослідником представлено низку теоретичних висновків щодо особливостей функціонування злочинності в регіонах країни. На основі встановлених закономірностей і тенденцій розвитку злочинності Е. Г. Юзіхановою запропоновано методику прогнозування злочинності в регіонах [357, с. 1–419]. Водночас, незважаючи на те, що зазначена країна має великі кордони з іншими країнами світу (в тому числі з Україною, Білорусією і т.п.), специфіка аналізу злочинності з урахуванням цієї ознаки у дослідженні Е. Г. Юзіханової відображення не знайшла.

Згодом у нашій країні також було проведено цілу низку фундаментальних досліджень [337, с. 314–317; 338, с. 162–168; 339, с. 42–45], присвячених кримінологічній характеристиці злочинності в окремих регіонах. Вітчизняні вчені досліджували специфіку детермінації злочинності на окремих територіях, розробляли систему запобігання злочинності з урахуванням специфіки криміногенної обстановки окремих територій країни.

Серед найбільш відомих і ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню злочинності у регіонах України, можна виділити ряд наукових праць В. І. Шакуна, а саме, дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та окремі роботи, присвячені вивченню злочинності в урбанізованому середовищі та урбанізованих структурах: «Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном» (Київ, 1995 р.) [350], «Інфраструктура міста і злочинність» (Київ, 1996 р.) [349], «Урбанізація

і злочинність» (Київ, 1996 р.) [352], монографію «Суспільство і злочинність» (Київ, 2003 р.) [351, с. 727–735]. У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу монографія «Урбанізація і злочинність» В. І. Шакуна, яка містить результати багаторічних досліджень злочинності у регіонах України, обґрунтовується ідея впливу на зміни показників злочинності урбанізації та її негативних наслідків. Ученим досліджено кримінологічні аспекти урбанізації, представлений кримінологічний аналіз злочинності в містах України, виявлено фактори, які впливають на злочинність. Серед останніх науковцем аналізуються демографічні та міграційні процеси, а також закономірності організації соціальної інфраструктури і її впливу на злочинність. На основі отриманих знань про злочинність у містах та її детермінацію В. І. Шакуном розроблені теоретичні основи попередження злочинності в містах. У запропонованій ним системі запобіжних заходів важливе місце відводиться збалансованості містоутворюючих систем, розроблено моделі і критерії ефективності попередження злочинності у великих містах [352]. Незважаючи на те, що результати дослідження ґрунтувалися на статистичних даних дев'яностих років, отримані В. І. Шакуном результати є актуальними і сьогодні. Виявлені ним закономірності перевірені і підтверджені у подальших дослідженнях. Не припинюючи важливості для розвитку кримінологічної науки здобутків В. І. Шакуна, зазначимо, що прикордонний регіон Півдня України, так само, як і будь-який інший, ученим не досліджувався як самостійний об'єкт кримінологічного дослідження.

Серед робіт варто звернути увагу і на дисертацію Д. В. Федоренка (2000 р.) під назвою «Геокриміногенна обстановка в особливо великому промисловому місті (на основі статистичних даних по місту Донецьку)». Мета цієї роботи полягала у розробці рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів із протидії злочинності в умовах особливо великого промислового міста [322, с. 6]. У ході дослідження вчений робить акцент на визначенні кримінологічної специфіки злочинності в особливо великому промисловому місті. Ним представлено загальну характеристику й особливості вчинення умисних та необережних злочинів у особливо великому промисловому місті [322, с. 10–83]. Велика увага приділяється характеристиці урбанізації і її впливу на злочинність. Також увага здобувача звертається до системи факторів, які обумовлюють геокриміногенну обстановку в особливо